

Essenhof

Gemeentelijke begraafplaatsen
en crematorium Dordrecht

Bijzondere monumenten

*In deze ultieme stilte - alle streven voorbij -
zingen de merels om het hardst*

J. Eijkelboom

Bijzondere monumenten

In deze brochure nemen wij u mee langs een selectie van bijzondere monumenten op de Essenhof. Daarbij krijgt u een indruk van de diversiteit van de begraafplaats en maakt u kennis met Dordtenaren die veel voor de stad betekend hebben. Met behulp van de plattegrond op de middenpagina van deze brochure en de daarop aangegeven route, kunt u in uw eigen tempo uw wandeling langs de historische graven maken.

Begraafplaats Essenhof

1

Deze begraafplaats dateert uit 1829, toen de eerste grafvelden buiten de bebouwde kom werden aangelegd aan de Dubbeldamseweg. In de 20e eeuw volgden meerdere uitbreidingen van de algemene begraafplaats richting de Nieuweweg, de Mariastraat en de Nassauweg waar nu de hoofdingang is.

Essenhof biedt plaats voor alle inwoners ongeacht afkomst, cultuur of levensovertuiging. Voor iedereen is er een ruime keuze uit diverse soorten graflocaties. Zo zijn er algemene graven, particuliere (familie)graven en is er een speciale Kinderhof. Ook is er een urnentuin met nissen en urnengrafjes en een strooiveld voor de bestemming van crematie-as. Daarnaast zijn er speciale grafvelden voor moslims, oud-katholieken en de Armeens Apostolische kerk.

Het witte ronde hoofdgebouw, met daarin de Biesbosch Aula en het crematorium, dateert uit 1988. Het publiekskantoor bij de ingang is in 2012 gebouwd. Het grote grijze gebouw links bij de ingang is van een particuliere uitvaartondernemer.

Indië monument

2

Op initiatief van de Vereniging Oud Militairen Indiëgangers (VOMI) en met steun van de gemeente werd in 1998 een gedenkplaats opgericht ter nagedachtenis aan de overleden militairen uit Dordrecht die in het voormalig Nederlands-Indië zijn omgekomen. Sindsdien vindt elk jaar op de eerste zondag in mei, wanneer ook de gevallen op de Erehof worden herdacht, een korte plechtigheid plaats bij het monument.

Bijzonder is ook de vermelding van mevrouw C.G.M. van der Ven. Zij was geen gevechtsmilitair, maar ondersteunde de troepen als verpleegkundige. Ze ligt begraven op het Nederlands Ereveld te Semarang.

Hamburger

3

Emanuel Hamburger was jurist en voorzitter van de SDAP in Dordrecht. Hij werkte als leraar aan de HBS, maar werd tijdens de bezetting ontslagen omdat hij joods was. Hij sloot zich aan bij het verzet en was actief bij de onderduikhulp en de verspreiding van illegale lectuur. Hij werd verraden door een oud-leerling die bij de Sicherheitsdienst werkte. Op 6 december 1944 werd hij in Rotterdam gearresteerd en overgebracht naar de strafgevangenis in Scheveningen. Als represaille voor een aanslag op de NSB-burgemeester van Oud Beijerland, werd hij in Heinenoord gefusilleerd. Acht maanden na zijn dood, in oktober 1945, kreeg hij zijn laatste rustplaats op de Essenhof.

Buddingh'

4

Schrijver en dichter Kees Buddingh', ereburger van Dordrecht, debuteerde met de bundel *Het geïrriteerde lied* (1941), maar maakte vooral naam met zijn *Gorgelrijmen* (1953), verzamelde nonsens-poëzie. Zijn literaire loopbaan liep langs uiteenlopende tijdschriften, zoals het anekdotische *Criterium*, het experimentele *Podium* en het nieuw-realistische *Barbarber*.

Zijn poëzie is onder meer beïnvloed door het surrealisme en de jazz. Hij trad veelvuldig op met zijn absurde teksten, waarvan vele refereren aan de vergankelijkheid van het leven. Hij was zich daarvan terdege bewust, mede door de tuberculose die hem in zijn jonge jaren trof. Een van zijn bekendste gedichten werd in 1943 door hem bedacht toen hij in het sanatorium Zonnegloren werd verpleegd en een Engels kinderverhaal te lezen kreeg met de titel *bluebillgurgle*.

Blauwbilgorgel

Mijn vader was een porgel,
Mijn moeder was een porulan,
Daar komen vreemde kind'ren van
Raban! Raban! Raban!

Ik ben een blauwbilgorgel
Ik lust alleen maar korgel,
Behalve als de nachtuil krijst,
Dan eet ik riep en rimmelrijst.
Rabijst! Rabijst! Rabijst!

Ik ben een blauwbilgorgel,
Als ik niet wok of worgel,
Dan lig ik languit in de zon
En knoester met mijn knezidon.
Rabon! Rabon! Rabon!

Ik ben een blauwbilgorgel
Eens sterf ik aan de schorgel,
En schrompel als een kriks ineen
En word een blauwe kiezelsteen.
Ga heen! Ga heen! Ga heen!

Meer over Kees Buddingh' en zijn geliefde Dordrecht vindt u bij het Buddingh-Genootschap: www.deletterenspreken.nl en www.buddingh-genootschap.nl.

Erehof

5

De Erehof is de laatste rustplaats voor 94 doden uit de Tweede Wereldoorlog. Het zijn zowel militairen als burgers. Het zijn merendeels officieren, onderofficieren en manschappen van de Nederlandse krijgsmacht die tijdens de oorlogsdagen in mei 1940 zijn gesneuveld op het Eiland van Dordrecht. Andere landgenoten vielen in het verzet tegen de Duitse bezetter, bij acties van de ondergrondse Binnenlandse Strijdkrachten of bij dwangarbeid in Duitsland. De linker rij graven zijn graven van geallieerde militairen die in Nederland gesneuveld zijn. Het beeld van een geëxecuteerde man, dat deze gevallen symboliseert, is van de beeldhouwer Cor van Kralingen.

De Erehof op begraafplaats Essenhof is in beheer bij de Nederlandse Oorlogsgravenstichting (OGS). Het motto van de Oorlogsgravenstichting is 'Opdat zij met eere mogen rusten'.

Het gedicht *De achttien doden* van Jan Campert is een van de bekendste teksten waarin wordt stilgestaan bij de terreurdaden die tijdens de Tweede Wereldoorlog in Nederland plaatsvonden. De eerste strofe van het gedicht is uitgehakt in een steen die zich op kamp Westerbork bevindt:

De achttien doden

Een cel is maar twee meter lang
en nauw twee meter breed,
wel kleiner nog is het stuk grond
dat ik nu nog niet weet,
maar waar ik naamloos rusten zal,
mijn makkers bovendien,
wij waren achttien in getal,
geen zal den avond zien.
(....)

Campert (1902-1943) schreef het gedicht ter nagedachtenis aan de executie van 15 verzetsstrijders en 3 Februaristakers die op 13 maart 1941 plaatsvond op de Waalsdorpervlakte. Een van de leden van de verzetsgroep - de Geuzen - was **Leendert Keesmaat** uit Dordrecht. Hij werd in 1940 al opgepakt, samen met twee broers die ook in het verzet zaten. Tot zijn dood zat hij vast in de beruchte gevangenis van Scheveningen, ook wel het 'Oranjehotel' genoemd. Hij is in 1945 herbegraven op de Essenhof en ligt op rij 5 grafnummer 2 van de Erehof.

Van Aardenne

7

Voormalig minister Gijsbert Michiel Vredenburg van Aardenne begon zijn politieke loopbaan ruim 50 jaar geleden in Dordrecht, waar hij in 1964 als VVD-lid toetrad tot de gemeenteraad. Van 1970 tot 1972 was hij wethouder en in 1971 werd hij gekozen als lid van de Tweede Kamer. Hij verliet de Dordtse raad in 1977 om minister te worden van Economische Zaken in het 1e kabinet Van Agt, waar hij zich vooral bezighield met kernenergie en de problemen rond de scheepsbouw. Na de verkiezingen van 1981 werd hij vicepremier in het eerste kabinet Lubbers. Hij kwam in 1985 in de problemen door de parlementaire enquête naar de RSV-werf, omdat hij de kamer niet had ingelicht over een bedrag van 330 miljoen staatssteun die hij tijdens zijn eerste periode als minister had verleend. Vanaf dat moment werd de term *“aangeschoten wild”* in de Nederlandse politiek geïntroduceerd.

Nadat hij de politiek verliet, bekleedde Van Aardenne nog tal van maatschappelijke functies. Hij was formateur van het eerste paarse kabinet en bekleedde verder diverse commissariaten, zoals bij DSM. Van Aardenne overleed op 65-jarige leeftijd aan de spierziekte ALS.

Joods gebruik

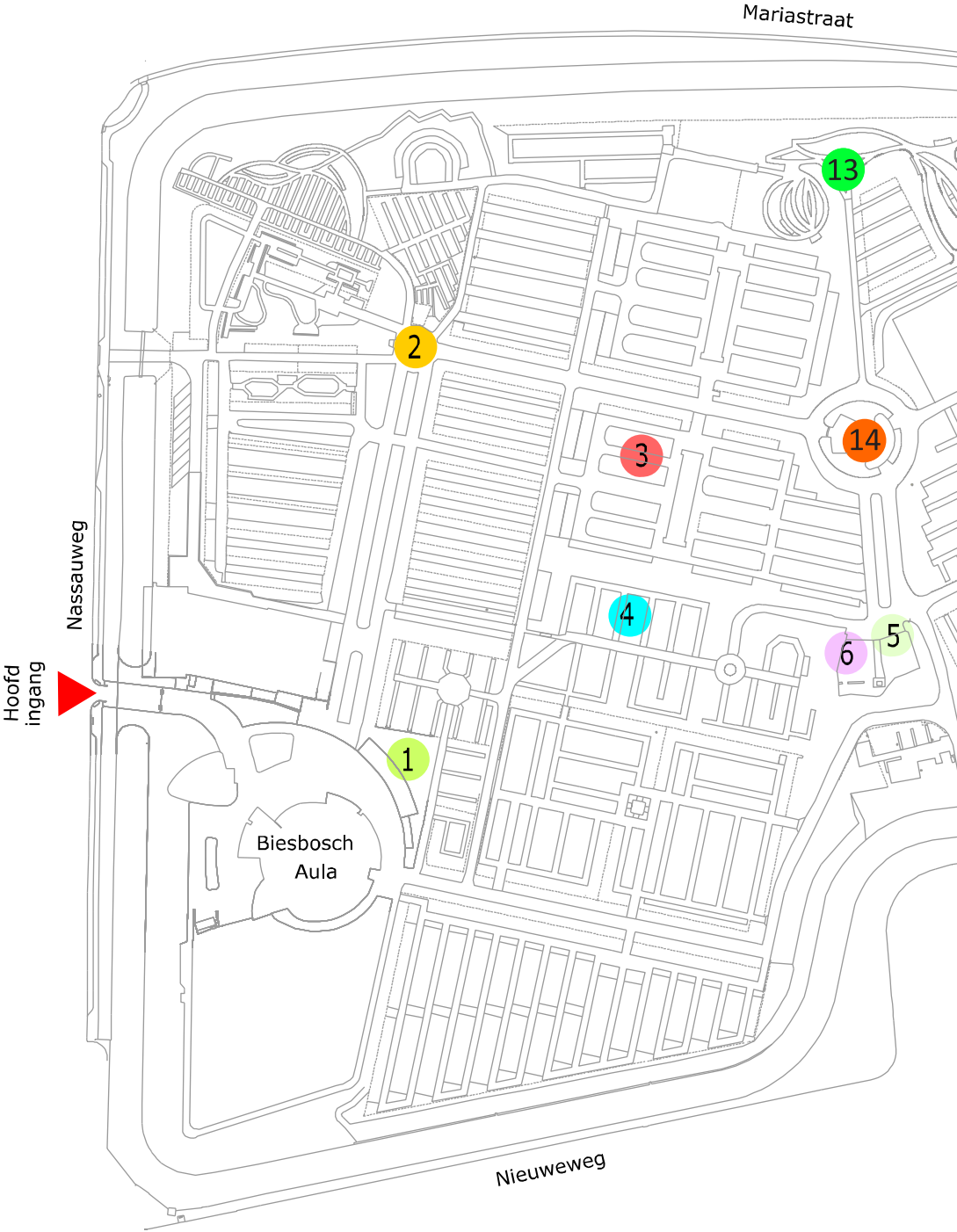
8

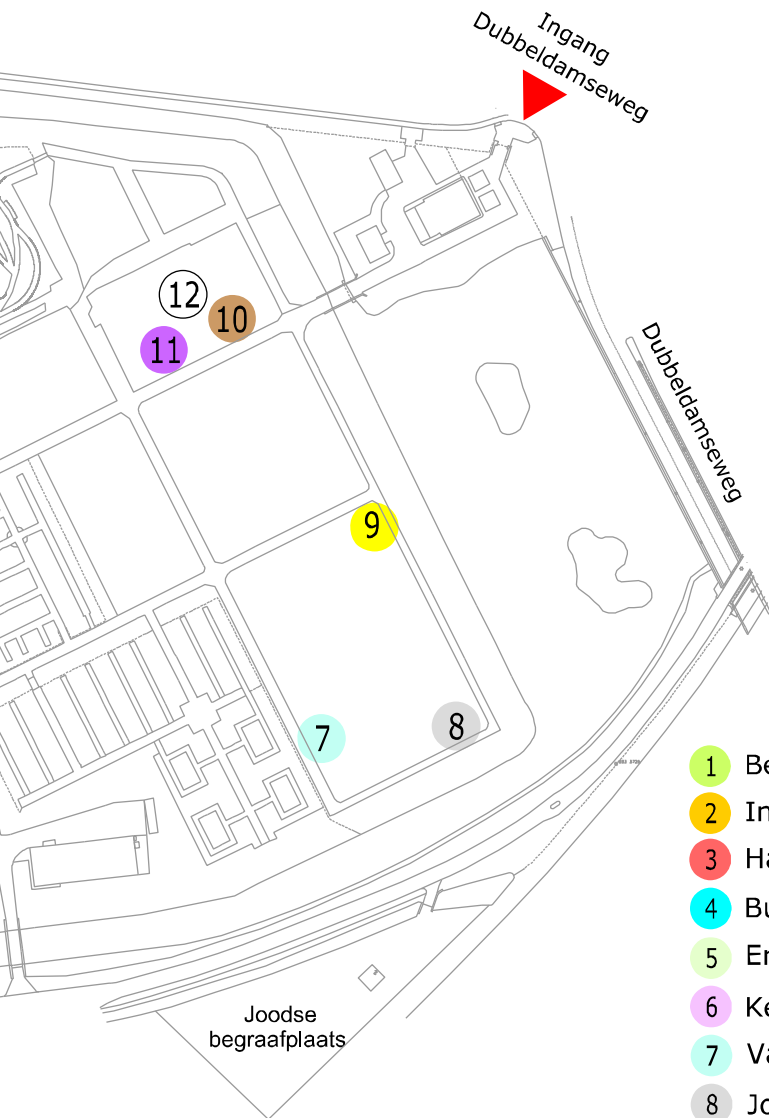
Het is een Joods gebruik om na het bezoeken van een graf een kiezelsteentje op het graf achter te laten. Het is een teken dat men er is geweest en de doden heeft herdacht. Het grafmonument van Adam van der Steen staat los van deze traditie, maar vormt wel een indrukwekkende moderne variant er op. Zou het toevallig zijn dat je vanaf deze plek aan de overkant van het water de Joodse begraafplaats ziet liggen? Deze ligt parallel aan de Essenhof, aan de Nieuweweg naast de spoorlijn. Deze begraafplaats werd in 1870 in gebruik genomen. Voor die tijd bevond de Joodse begraafplaats zich in de binnenstad aan het Hoogt. Bij de ingang staat het Metaheerhuisje, bedoeld voor de rituele reiniging van de overledenen voordat ze begraven worden. Vanaf de Nieuweweg zijn de hoge staande stenen op de graven zichtbaar.

Dit type grafstenen duidt op de Oost-Europese afkomst van de Dordtse Joden. De Joodse begraafplaats kan op aanvraag (kantoor Essenhof) worden bezocht.

Plattegrond Essenhof

- 1 Begraafplaats Essenhof
- 2 Indië monument
- 3 Hamburger
- 4 Buddingh'
- 5 Erehof
- 6 Keesmaat
- 7 Van Aardenne
- 8 Joods gebruik
- 9 Vriesendorp
- 10 Petri
- 11 Insulinde
- 12 IJlstra
- 13 Herinneringsboom
- 14 Thuredrith aula

Vriesendorp

9

Al meer dan drie eeuwen is Dordrecht de thuisbasis van de familie Vriesendorp. Door de jaren heen hebben de Vriesendorpen als ondernemers, bestuurders en maatschappelijk betrokken burgers hun sporen nagelaten en belangrijke bijdragen geleverd aan het sociale en culturele leven in de stad. De familie Vriesendorp heeft een vereniging opgericht voor het beheer van hun familiegraven in de Grote Kerk en op de Essenhof. Het wit marmeren beeld is een van de meest markante grafmonumenten op de begraafplaats. Het is gemaakt door de Italiaanse beeldhouwer Angelo del Santo en in 1925 op het graf geplaatst. Door de kunststof overkapping wordt het beeld beschermd tegen de weersinvloeden.

Hans Petri was kunstenaar en graficus. Samen met zijn vrouw, de keramiste Greetje Petri-Eyskoot, leverde hij een belangrijke bijdrage aan de Nederlandse beeldhouw- en omgevingskunst. Ze woonden en werkten in Dordrecht en lieten de stad tal van kunstwerken na, waaronder *De Levensboom*, het oorlogs- en bevrijdingsmonument in park Merwesteijn, *Jonas in de Walvis* aan de gevel van het Insulacollege en *de Stoeiende Jongens* aan de Noordendijk. Hun samenwerking was uniek, of zoals Greetje zelf zei: "We zijn eigenlijk twee bomen met 1 stel wortels". Hans Petri stierf in 1996 waarna zijn weduwe het door hem gemaakte Ei als grafmonument liet plaatsen. Zij overleed in 2012, waarna ze in hetzelfde graf werd bijgezet.

Insulinde

11

Op het graf van professor Veth staat een opvallend monument. Het is in 1898 gemaakt door de beeldhouwer J. Mendes da Costa. Het zandstenen beeld is een allegorische voorstelling van Insulinde. De hoorn des overvloeds die de Javaanse vrouw in haar hand houdt, stroomt over het graf van Veth die, zoals de tekst aan de achterkant van het monument aangeeft, zelf nooit in Indonesië is geweest: 'Zag nimmer ook zijn oog mijn schoon, hij heeft mij liefgehad als geen. Hij kende mij, mijn land, mijn woon, mijn hart, mijn lach en geweën'. P.J. Veth was van 1864-1877 hoogleraar Land- en volkenkunde van de Indische archipel aan de Rijksuniversiteit Leiden en onder meer oprichter van het Indisch Genootschap.

Een wel zeer opmerkelijk grafmonument is dat van de beeldend kunstenaar Bouke IJlstra (1933-2009). Hij maakte tekeningen, grafiek en schilderijen, maar kreeg vooral bekendheid door zijn beeldende kunstopdrachten in de openbare ruimte. Zijn werk, zowel op het platte vlak, als zijn beeldhouwkunst, kenmerkt zich door lijnen en geometrische vormen, ook in de meer figuratieve elementen. In oktober 2015 wijdt het Dordrechts Museum een tentoonstelling aan zijn werk.

Herinneringsboom

13

Sinds de ingebruikname van de begraafplaats in 1829 zijn tienduizenden Dordtenaren begraven op deze begraafplaats. Velen van hen hebben geen eigen rustplaats meer en hun stoffelijke resten rusten in een verzamelgraf. Anderen vonden elders hun definitieve bestemming.

Voor al deze overledenen is er tijdens de Week van de Begraafplaats in 2015 een gedenkplek met een Herinneringsboom ingericht. Het is een *Ginkgo Biloba* ofwel Japanse notenboom. De Ginkgo is het symbool van levensenergie en veerkracht.

Naast de Herinneringsboom liggen aan weerszijden twee grafvelden die samen de Kinderhof vormen. Vroeger kwam het veelvuldig voor dat kinderen automatisch in een algemeen (tijdelijk) grafje werden begraven of, als ze te vroeg waren geboren, zelfs helemaal geen graf kregen. Ook voor hen is deze Herinneringsboom bedoeld: een plekje om even stil te staan bij afscheid en verlies.

herinneringsboom

deze boom groeit
spreidt zijn takken
bladfluistert door de wind
laat weten dat
leven te danken is
aan wortels, aan water
aarde, lucht en licht

laat weten dat lente
anders kleurt dan herfst
dat eeuwen verschillen en
tijden zwaar of lichter
kunnen zijn en dat
de dood daardoor
te vroeg kan komen

laat weten dat zij die
een graf moesten delen
met anderen, vreemden
of nooit een graf kregen
die begaan waren met
het geheel van de stad
een plaats verdienen

laat weten dat
in deze oude tuin
die plaats bestaat
voor allen die hun naam
aan de aarde gaven waar
verder alles zwijgen is
als elk begin

deze tempelboom
troost door hen te eren
midden in de driehoek;
symbool van water en vuur
van vrouw, van man

een tuin, een plaats
een notenboom
ter nagedachtenis

Marieke van Leeuwen
mei 2015 Essenhof

Thuredrith Aula

14

In 1938 ontwierp A.J. Argelo, een leerling van Sybold van Ravesteijn (de architect van onder andere de Dordtse schouwburg Kunstmin en het voormalig Centraal Station in Rotterdam) de oude Aula, nu Thuredrith Aula genoemd. Een gebouw dat decennialang een bijzondere ontmoetingsplek was voor veel Dordtenaren. Na de bouw van het nieuwe aula- annex crematoriumcomplex aan de Nassauweg in 1988, werd deze oude aula gesloten. De inrichting voldeed niet meer aan de eisen van die tijd. In 2003 kreeg het pand door de unieke architectuur en ligging de aanwijzing als Rijksmonument. Na een grondige restauratie en herinrichting in 2010 werd het historische gebouw opnieuw het sfeervolle, fysieke hart van de begraafplaats aan de Nassauweg en vormt het tegenwoordig een belangrijke aanvulling op de dienstverlening van de Essenhof. Naast uitvaartplechtigheden, afscheidsbijeenkomsten en herdenkingen vinden er in de Thuredrith Aula ook af en toe concerten en presentaties plaats.

Begraafplaats Essenhof

Indië monument

Hamburger

Buddingh'

Erehof

Keesmaat

Van Aardenne

Joods gebruik

Vriesendorp

Petri

Insulinde

IJlstra

Herinneringsboom

Thuredrith Aula

Contact

Het publiekskantoor van de Essenhof is bereikbaar op werkdagen van 09.00 tot 16.30 uur.

Openingstijden

Nassauweg en Zuidendijk

Zomer (1 april tot 1 november):

08.00 - 21.00 uur

Winter (1 november tot 1 april):

08.00 tot 18.00 uur.

De **Joodse** begraafplaats aan de Nieuweweg is open op verzoek. Voor toegang tot de begraafplaats kunt u bellen met het publiekskantoor 078 - 770 8747.

Op onze website vindt u actuele nieuwsberichten en uitgebreide informatie over onze dienstverlening op het gebied van begraven, cremeren en asbestemmingen.

Essenhof

Gemeentelijke begraafplaatsen
en crematorium

Nassauweg 200

3314 JR Dordrecht

T 078 770 8747

F 078 614 0959

essenhof@dordrecht.nl

www.essenhof.nl

DORDRECHT

Essenhof

Gemeentelijke begraafplaatsen
en crematorium Dordrecht